

ПСИХОЛОШКЕ НОВИНЕ

ДПСОСНОВАН 1953.

ЛИСТ ДРУШТВА ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Број 494 * година XLIV * МАРТ 2026. * Београд

Издвајамо из
овог броја

► Позив за
74. Конгрес
психолога Србије

► Утицај медија
на ментално
здравље

► Ин мемориам:
Душанка
Вучинић Латас

► Како ради Суд
части

КАКАВ ЈЕ УТИЦАЈ НОВЕ ДИГИТАЛНЕ РЕАЛНОСТИ НА МЕНТАЛНО ЗДРАВЉЕ

Легендарна новинарска крилатица да сви ратови почињу викендом добила је своју потврду првог викенда у марту – САД и Израел започели су напад на Иран са циљем да се елиминирају ракетни програм ове блискоисточне земље, а очи целе планете усмерене су у овај део света са питањем да ли овај напад означава почетак Трећег светског рата. Иако смо захваљујући модерној технологији у могућности да пратимо овај сукоб из минута у минут, суочени смо са озбиљном дилемом како “врла нова дигитална реалност” утиче на наше ментално здравље.

На Дивчибарама ће од 28. до 31. маја бити одржан 74. Конгрес психолога Србије под називом „У потрази за новим обрасцима: између дигиталних и друштвених (р)еволуција“. Како истичу организатори овог скупа, савремена психолошка делатност обележена је свакодневним суочавањем са озбиљним и дуготрајним изазовима. Живимо у времену убрзаних технолошких промена, али и изражених друштвених криза које утичу на осећај сигурности, поверења и предвидљивости у животу појединца и заједница. У таквим околностима, од психолога се очекује да одговоре на све комплексније потребе друштва, често у условима повишене неизвесности и бројних системских ограничења. Положај професије додатно је отежан чињеницом да се већ деценијама суочавамо са недовољно јасним и развијеним законским и институционалним оквирима рада, ограниченом подршком и изостанком одрживих системских решења.

Организатори највећег научно-стручног скупа психолога истичу да у оваквом контексту питање одговорности добија посебну важност. Залагање за друштво које обезбеђује оптималне услове за психички развој и добробит сваког појединца, уз континуирано преиспитивање адекватности психолошког деловања у променљивим и често кризним окол-

ностима, саставни је део професионалне и друштвене одговорности психолога. Посебан изазов представља снажан глобални утицај дигиталних технологија и вештачке интелигенције, који све интензивније посредују и обликују наше психичко функционисање. Вештачка интелигенција више није само технолошки алат, већ медијатор који значајно мења процесе учења, рада, комуникације, доношења одлука и конструисања идентитета.

Због тога је овогодишњи конгрес замишљен као простор заједничког разговора, размене и трагања за новим обрасцима разумевања, деловања и професионалног позиционирања психолога. Кроз пленарна предавања, симпозијуме, секције, округле столове, трибине и радионице биће отворен дијалог о улози психологије у времену дигиталних и друштвених (р)еволуција, о изазовима и могућностима примене вештачке интелигенције, као и о очувању професионалних вредности и стандарда у условима продужених друштвених криза. Конгрес је, као и сваке године, отворен за широк спектар научних и стручних тема из свих области психологије. Подсећамо читаоце „Психолошких новина“ да ће пријава радова за 74. Конгрес психолога Србије бити отворена од 17. фебруара. до 15. априла, а рок за рецензирање радова је три недеље по пријему рада. Након пријаве, аутори ће добити обавештење да је њихова пријава регистрована.

У овом броју новина преносимо и извештаје са две занимљиве трибине које су се одржале у фебруару – у организацији Форума за одговорни јавни дискурс одржана је трибина под називом „Утицај медија на ментално здравље грађана“ на којој је упозорено да деловање појединих медија у нашој земљи одавно превазилази питање информисаности и директно се тиче менталног здравља и емоционалне стабилности грађана, а дуготрајна изложеност алармантним и конфликтним

садржајима не оставља последице само по расположење, већ и на осећај сигурности и поверења у стварност. Учесници трибине „На кафи са психологом“ који су поводом Дана заљубљених дебатовали о љубави у доба индивидуализма, сложили су се да припадници савремене младе генерације имају исте потребе за сигурношћу, разумевањем и топлином као и све претходне, али им је потребно време да схвате како је права љубав вештина која се учи кроз комуникацију, разумевање и компромис. Доносимо и занимљив текст Драгана Радованчевића који анализира како богати амерички студенти све чешће проналазе начин да злоупотребе академски систем, прибављајући неку од дијагноза менталног поремећаја.

У жељу да рад Суда части Друштва психолога Србије учинимо видљивијим и транспарентнијим, разјаснимо честа питања и недоумице са којима се колеге сусрећу, али и да појаснимо оквире унутар којих Суд части може да поступа, у новинама покрећемо нову рубрику. У првом тексту читаоци ће сазнати како изгледа подношење пријаве, које су надлежности Суда, зашто је процедура таква каква јесте, због чега Суд не поступа по службеној дужности и зашто не прима анонимне пријаве.

Прошлог месеца напустила нас је колегиница Душанка Вучинић Латас, а Владимир Боровница је колекционирао успомене њених блиских сарадника и саставио их у дирљив текст који преносимо у овом броју новина. Поводом тридесет година од смрти професора др Владимира Петровића, психолога, психоаналитичара и оснивача Психолошког саветовалишта на Филозофском факултету у Београду, Небојша Јовановић присетио се свог професора и пријатеља и подсетио на његов велики допринос психоаналитичкој науци и пракси у Србији.

Катарина Ђорђевић

У ПОТРАЗИ ЗА
НОВИМ
ОБРАСЦИМА:

ИЗМЕЂУ
ДРУШТВЕНИХ И
ДИГИТАЛНИХ
(Р)ЕВОЛУЦИЈА

ДРУШТВО ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ | 74. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ | ДИВЧИБАРЕ, 28-31. МАЈ 2026.

ВЕСТИ ИЗ ДРУШТВА

ЧЛАНАРИНЕ У 2026. ГОДИНИ

*Умањује се износ чланарине за 10 одсто за групне уплате за десет и више уплаћених чланарина у складу са датумом уплате. Овај попуст се односи на групну уплату из исте установе – Војска Србије се рачуна као једна установа, или групну уплату из секције или подружнице ДПС-а.

*одобрава се бесплатна чланарина у 2026. години за оне који дипломирају у току те године.

Чланарину можете уплатити:

На основу рачуна (фактура): Уколико трошкове чланарине плаћа правно лице (установа), потребно је на мејл sekretar@dps.org.rs доставити захтев за издавање фактуре са именом и презименом психолога, податком о припадности психолога секцији или подружници и подацима о установи (најмање:

ЧЛАНАРИНА 2026. ГОД

Категорија	до 28.2	од 1.3
запослени психолози	4.500,00 рсд	5.000,00 рсд
Пензионери	3.000,00 рсд	4.000,00 рсд
незапослени психолози, мастер и докторски студенти	2.500,00 рсд	3.000 рсд
психолози из иностранства	45 eur	55 eur

тачан назив, адреса, ПИБ и да ли је потребно издати рачун путем Система електронских фактура).

Уколико трошкове чланарине сноси физичко лице, налог за уплату можете преузети путем следећег линка: <https://clanovi.dps.org.rs/>.

Приликом уплате потребно је унети информацију о избору секције или подружнице (назив секције/подружнице/без одређења) јер се тај избор може вршити једном годишње приликом уплате чланарине.

Као физичко лице, можете платити чланарину и путем административне забране. На следећем линку можете пронаћи додатне информације као и формулар за плаћање чланарине на рате путем административне забране: <https://www.dps.org.rs/2014/1111/>

Информација о Вашој уплати стиже у Друштво првог наредног радног дана; путем следећег линка можете проверити да ли је Ваша уплата евидентирана код нас: <https://clanovi.dps.org.rs/>.

Уплате из иностранства су могуће само у ЕУР валути.

Контакти Друштва:

Мејл: sekretar@dps.org.rs

Сајт: www.dps.org.rs

Телефон: 011/3035131

КУРС: ДИЈАГНОСТИКА НЕУРОРАЗВОЈНИХ ПРОБЛЕМА КОД ДЕЦЕ

Центар за примењену психологију поново организује интерактивни курс Дијагностика неуроразвојних проблема код деце, аутора и предавача Нине Умићевић, Гордане Симић и Гордане Тошић, од 7. марта.

Трајање: 36 сати рада

Курс се одвија током три викенда (један сусрет уживо и један онлајн путем Зум апликације), у термину од 10 до 16 часова, по следећем распореду:

07.3.2026. уживо

08.3.2026. онлајн

14.3.2026. уживо

15.3.2026. онлајн

21.3.2026. онлајн

22.3.2026. уживо

Рок за пријаву: 20.02.2026.

Котизација: 42.000 рсд (за чланове ДПС – 33.600 рсд)

Место одржавања: Београд/онлајн

Циљ курса је јачање компетенција стручњака за рано препознавање, дијагностику, третман и праћење деце са неуроразвојним проблемима.

Детаљније информације о програму можете погледати на линку: <https://www.dps.org.rs/2021/3400/>

Полазници курса: психолози запослени у здравственим установама, установама социјалне заштите, школама, предшколским установама, као и психолози на специјализацији и специјалисти који нису прошли сличан програм. Пријаву можете послати путем електронске поште на имејл: spp@dps.org.rs. Потребно је да наведете име, презиме, адресу, број телефона, где сте запослени, као и регистрациони број (ако сте члан Друштва психолога Србије) или скен/фотографију дипломе (ако нисте члан ДПС-а).

Полазници којима установа плаћа едукацију, поред личних података, треба да пошаљу и назив установе, адресу, ПИБ и мејл адресу на коју ће се слати (пред)рачун.

ОБУКА ЗА ПРИМЕНУ ТЕСТА ТИП 1 - 17. И 21. МАРТА

Друштво психолога Србије, Центар за примењену психологију обавештава све заинтересоване педагоге да је реализација Обуке за примену теста ТИП-1 (кат.бр. 540) планирана за 17. и 21.март. Полазници, по завршетку обуке, добијају уверење о савладаном програму стручног усавршавања.

Тренутно је у току формирање друге групе на основу појединачних пријава, па је пожељно да се сви заинтересовани полазници што пре пријаве Друштву психолога Србије, Центру за примењену психологију. Прецизније информације (место и тачно време почетка обуке) биће благовремено саопштене свим пријављеним полазницима након формирања групе.

Цена семинара износи 20.000,00 рсд (у цену је урачунат ПДВ). Сви заинтересовани могу се пријавити путем имејла aleksandra@dps.org.rs. Приликом пријаве, потребно је доставити следеће податке: Уколико сами плаћате обуку доставите нам Ваше име, презиме, адресу и контакт телефон (пожељно је мобилни), скен дипломе и датум рођења.

Уколико обуку плаћа Ваша школа потребно је доставити Ваше име, презиме, контакт телефон, скен дипломе као и податке за идентификацију школе (пун назив, адреса, ПИБ и матични број школе).

Контакт особа је Александра Митровић.

ДРУШТВО ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

психолошке новине

Издавач: Друштво психолога Србије
ISSN 2217-9313

Психолошке новине уредило Друштво психолога Србије; Редакција: др Адела Зобеница, Соња Ивковић, Ана Миленковић; Сарадници: Јасна Вељковић и Драгана Косовалић, Јелена Минић, Меира Мрђенов, Саша Стојшић, Вељко Јовановић, Миљана Павићевић, Драгана Брдарић, Ана Окиљевић; Технички уредник и прелом: Вук Милосављевић; Заглавље: Стојан Пешановић; Штампа: ЦПП Београд; Адреса издавача: 11 000 Београд, Бушина 7/3; Секретар Друштва: Марија Вукотић Одаловић; Телефон: + 381 11 3035131; WEB: <http://www.dps.org.rs>; Прилоге слати на psiholoske.novine@dps.org.rs са назнаком ЗА ПСИХОЛОШКЕ НОВИНЕ, Сlike: Pixabay

Жиро рачун: 170-755-77; Радно време од 8 до 15 часова. На основу мишљења Секретаријата за информисање Републике Србије бр. 413 01 189 91 1 д 20.02.1991.године, лист је производ из тарифног броја 8, став 1. тачка 1.алинеја 10, за чији се промет плаћа порез по стопи од 3 %.

ПОЗИВ НА 74. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Драге колегинице и колеге,

Са великим задовољством вас позивамо на 74. Конгрес психолога Србије, под називом „У потрази за новим обрасцима: између дигиталних и друштвених (р)еволуција“.

Савремена психолошка делатност обележена је свакодневним суочавањем са озбиљним и дуготрајним изазовима. Живимо у времену убрзаних технолошких промена, али и изражених друштвених криза које утичу на осећај сигурности, поверења и предвидљивости у животу појединаца и заједница. У таквим околностима, од психолога се очекује да одговоре на све комплексније потребе друштва, често у условима повишене неизвесности и бројних системских ограничења. Положај професије додатно је отежан чињеницом да се већ деценијама суочавамо са недовољно јасним и развијеним законским и институционалним оквирима рада, ограниченом подршком и изостанком одрживих системских решења.

Посебан изазов представља снажан глобални

утицај дигиталних технологија и вештачке интелигенције, који све интензивније посредују и обликују наше психичко функционисање. Вештачка интелигенција више није само технолошки алат, већ медијатор који значајно мења процесе учења, рада, комуникације, доношења одлука и конструктисања идентитета.

У оваквом контексту питање одговорности добија посебну важност. Залагање за друштво које обезбеђује оптималне услове за психички развој и добробит сваког појединца, уз континуирано преиспитивање адекватности психолошког деловања у променљивим и често кризним околностима, саставни је део професионалне и друштвене одговорности психолога.

Овогодишњи конгрес замишљен је као простор заједничког разговора, размене и трагања за новим обрасцима разумевања, деловања и професионалног позиционирања психолога. Кроз пларна предавања, симпозијуме, секције, округле столове, трибине и радионице отворићемо дија-

лог о улози психологије у времену дигиталних и друштвених (р)еволуција, о изазовима и могућностима примене вештачке интелигенције, као и о очувању професионалних вредности и стандарда у условима продужених друштвених криза. Конгрес је, као и сваке године, отворен за широк спектар научних и стручних тема из свих области психологије.

Позивамо вас да својим учешћем допринесете овој важној размени знања, искустава и перспектива. Верујемо да само кроз отворен дијалог, критичко преиспитивање и заједничко трагање за новим обрасцима можемо одговорити на изазове времена у ком живимо и градити психологију која је друштвено одговорна, научно утемељена и професионално оснажена.

Радујемо се вашем учешћу и заједничким сусретима.

*С поштовањем,
Програмски одбор 74. конгреса
психолога Србије*

ПРИЈАВА РАДОВА ЗА 74. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ ДО 15. АПРИЛА

Пријава радова за 74. Конгрес психолога Србије биће отворена 17. фебруара године. Очекујемо вашу пријаву, а овим упутством желимо да вам олакшамо процес пријављивања рада и обезбедимо да ваша пријава буде у складу са усвојеним стандардима. Као и до сада, рад на Конгресу ће се одвијати кроз различите форме. За сваку од предвиђених форми навели смо кратка објашњења, упутства и линк за пријаву. Молимо вас да пратите упутства. За попуњавање пријавних образаца треба користити ћирилично писмо. Молимо вас да приликом попуњавања пријавних образаца наведете ORCID (уколико га аутори имају).

Важни датуми:

- Пријава радова отворена је од 17. фебруара
- Пријава радова отворена је до 15. априла
- Рок за рецензирање радова је три недеље по пријему рада
- Рана регистрација (снижене котизације) може се извршити до 17. априла

Након пријављивања, аутори ће добити обавештење да је њихова пријава регистрована. Радови који пристигну након крајњег рока неће се разматрати. Молимо вас да поштујете предвиђене рокове како би радови били на време рецензирани и како би било довољно времена за евентуалне исправке. Препорука је да се не чека крајњи рок будући да ће и ове године рецензије пратити динамику пријаве радова.

Рецензирају се сви радови, а рецензенти су из области коју је аутор означио. Аутори ће бити обавештени и уколико у њиховим радовима нису потребне измене. Сва комуникација ће се обављати с аутором чија је имејл адреса наведена у пријави рада, а који преузима на себе одговорност да обавештава и преостале коауторе. Рад би требало да измените у складу са сугестијама рецензента у року који ће вам бити назначен у захтеву за измену (не може бити дужи од десет дана) и поново га пошаљете.

Књига резимеа ће бити објављена у електронској форми и у њој ће се наћи прихваћени радови аутора који су се регистровали за учешће на скупу. Након пријаве рада за Конгрес, потребно је попунити и формулар за регистрацију учесника.

Саопштења на скупу од националног значаја имају категорију М64 и вреде 0,5 поена. Саопштења се могу наћи у оквиру симпозијума, у оквиру тематских сесија и у оквиру постер презентације. Сале у којима ће се Конгрес одржавати опремљене су рачунарима и пројекторима. Уколико постоје додатни технички захтеви за презентацију вашег рада, молимо вас да то назначите у формулару за пријаву радова. Уколико имате било каквих недоумица или проблема са пријавом рада, обратите се на мејл: kongres2026dps@gmail.com

IMPORTANT NOTE

Participants from abroad, who are not able to register for the Congress using any of application forms in Serbian above, are invited to contact the Co-Secretaries of the Scientific Board for application in English at vojana.obradovic@ff.uns.ac.rs and mihajlo.ilic@flv.edu.rs

МЕСТО И ВРЕМЕ ОДРЖАВАЊА КОНГРЕСА

Конгрес психолога Србије одржаће се од 28. до 31. маја 2026. године на Дивчибарама, у хотелу „Црни врх“. Смештај током Конгреса можете пронаћи у хотелу „Црни врх“.

Врста смештајне јединице и цене по особи у РСД, полупансион, по ноћи:

- Супериор – једнокреветна соба: 11.900,00
- Супериор – двокреветна соба: 7.600,00
- Стандард – једнокреветна соба: 9.900,00
- Стандард – двокреветна соба: 6.500,00

Укључено у цену:

Ноћење

Доручак и вечера на бази шведског стола

Коришћење Wellness центра

Коришћење SPA центра (затворени базен, сауна, џакузи, турско купатило)

Садржај у мини бару

Активности на упит (пешачке туре, фото-сафари, паб квиз)

Паркинг места

Садржаји и програми на располагању:

Коришћење спортских терена на отвореном на упит (кошарка, фудбал, рукомет)

Lounge бар

Кафе бар

A la carte ресторан „4“

Није укључено у цену:

Боравишна такса:

- 80 RSD по особи по ноћењу за одрасле
- 40 RSD по особи по ноћењу за децу 7-15 година
- Деца млађа од 7 година не плаћају боравишну таксу

Осигурање: 20 RSD по особи по ноћењу без обзира на узраст.

Приликом резервације, молимо учеснике да нагласе да је у питању Конгрес психолога 2026.

Резервације хотела могу се извршити до средине маја 2026.

Учесници који желе могу се пријавити за пун пансион уз доплату.

Резервације и упити у вези Конгреса психолога 2026 искључиво на број телефона:

+381143155500

+381600634631

*Више информација о хотелу доступно је на линку: <https://hotelcmrvhdv.com/hotelcmrvrh>

Дивчибаре се налазе на планини Маљен, у западном делу Србије. Ово познато туристичко место удаљено је око 120 км од Београда, 38 км од Ваљева и 190 км од Ниша. До Дивчибара можете стићи редовним аутобуским линијама или сопственим превозом. Из Београда и других делова Србије најлакши пут води преко аутопута Е-763 (Милош Велики), након чега се скреће ка Ваљеву и Дивчибарама.

КАКАВ ЈЕ УТИЦАЈ МЕДИЈА НА МЕНТАЛНО ЗДРАВЉЕ

Деловање појединих медија у Србији одавно превазилази питање информисаности и директно се тиче менталног здравља и емоционалне стабилности грађана, главни је закључак конференције под називом „Утицај медија на ментално здравље грађана“, коју је 8. фебруара организовао Форум за одговорни јавни дискурс и која је окупила еминентне стручњаке из области психологије, социологије, комуникологије, новинарства, права и историје друштва. Основни циљ конференције био је утврђивање дијагнозе стања и разматрање могућности изласка из зачараног круга политичке пропаганде, манипулације страхом, промовисања примитивизма, агресије и медијског насиља.

Како је приликом отварања ове конференције истакла председница Друштва психолога Србије, професорка др Тамара Цамоња Игњатовић, дуготрајна изложеност алармантним и конфликтним медијским садржајима не оставља последице само на расположење, већ и на осећај сигурности и поверења у стварност.

„Људи постају хронично напети, исцрпљени и збуњени, често и несвесни тог стања. То више није индивидуални проблем, већ друштвени образац. Медији могу бити извор трауматизације и ретрауматизације. Да би медији довели до излечења друштва, прво морамо да излечимо саме медије. Шта можемо у овој ситуацији? Морамо да научимо да препознамо шта нас „трује“ у медијима. Морамо пронаћи начин да се „детоксикujemo“ и заштитимо од претеране поплаве информација, тако што ћемо селективно примати информације и морамо бити пелцовани од вируса зла који нас је савладао. У дану после промене власти, можемо говорити о медијској рехабилитацији“, закључила је председница Друштва психолога Србије.

Отварајући панел дискусију под називом „Дијагноза медијског утицаја – пропаганда, социјални и психолошки ефекти“, професор Жарко Требјешанин оценио је да највеће загађење медијског простора долази од тзв. таблоидних медија који нису средства информисања у правом смислу те речи, јер уместо трагања за истином они искривљују стварност, немају никакву одговорност према јавној речи и лажно се представљају као представници новинарске професије.

„Њихов основни задатак је пропаганда и тенденциозно обликовање јавног мњења. Они су нормализовали језик примитивизма и брижљиво негују језик мржње – такозвани „змијски језик“, како га назива Маршал Розенберг. То, нажалост, не пролази без последица, јер тај језик радикализује друштво и негује поделу на „нас“ и „њих“, чиме се даје социјална дозвола за прогањање неистомисљеника. Наслови као што су „Спрема се Трећи светски рат“ или „У припреми агентат на председника“ имају за циљ да се створи несигурност и узнемиреност, како би држава могла да ступи на снагу“, упозорио је Требјешанин.

Он је навео да једно дете до своје дванаесте године у медијима види десетине хиљада убиства и неколико стотина хиљада насилних сцена, што доводи до губитка емпатије – осећања без кога једна заједница не може да опстане.

„Када убијете емпатију у једном друштву, човека можете натерати на најстрашније злочине, јер се онда креира наратив „сви су исти“ који доводи до научене беспомоћности. Уместо да буду морални коректив друштва, медији креирају слику у којој се као вредности истичу лаж, похлепа и сила, а то има велики утицај на ментално здравље људи, јер их уводи у стално стање стреса, дезоријентисаности и збуњености... Ако срушите поверење у образовање и културу, јача се поверење у ауторитет и „јакотвођу“, односно гради се култ личности. Када се насиље форсира као основна вредност, људи постају емоционално тупи, неосетљиви и цинични. Посебно забрињава то што поново присуствујемо расту нетрпељивости и спремности људи да се физички обрачунавају са неистомисљеницима. Стиче се утисак да у јавном простору више не може да се води цивилизована расправа. А то нас доводи до опасног закључка да је „ћутање злато“ и да је најбоље не говорити и – не мислити“, закључио је Требјешанин.

Професорка Факултета политичких наука у пензији Сњежана Миливојевић упозорила је да није проблем у појединачним медијским садржајима, већ у обрасцима њихове сталне репродукције.

„Агресиван, сензационалистички и конфликтан говор производи исту такву стварност, јер подстиче афективни, а не рационалан однос према свету, буди страх од „великог, злог света“ и поларизује друштво, спречавајући медије да буду простор дијалога међу неистомисљеницима“, закључила је она.

К. Ђорђевић

ЗА ЉУБАВ НЕ ПОСТОЈИ АПЛИКАЦИЈА

У 2026. години храну можемо да наручимо за 10 минута, такси за три минута, а састанак преко онлајн платформе за упознавање за 30 секунди. Међутим, за љубав и блискост не постоји апликација, а савремена генерација на раскршћу детињства и одраслог доба има исте потребе за сигурношћу, разумевањем, топлином и подршком као и све претходне, али им је потребно време да схвате да је права љубав вештина која се учи кроз комуникацију, разумевање и компромис, истакли су учесници трибине „На кафи се психологом“ под називом „Љубав у доба индивидуализма – никад повезанији, никад усамљенији“ која се одржала на Дорћол-плацу уочи 14. фебруара, Дана заљубљених.

Демантујући широко раширен наратив да су „људи данас престали да воле“ и да је самољубље заменило зрелу љубав, психолог и докторандкиња на Одељењу за психологију Филозофског факултета у Београду Ана Ивановић истакла је да су променили услови под којима се људи воле.

„Једна од великих промена јесте јачање индивидуализма – данас се идентитет гради око личних циљева и аутономије, док се ослабавање на друге често доживљава као слабост. У таквом окружењу везе лако постају процена „вредности“ партнера, а не процес заједничког раста. Апликације за упознавање додатно појачавају тај утисак сталног избора, па људи лакше одустају чим наиђу на тешкоће. Због тога млади често мешају заљубљеност и блискост – њихова почетна страст је снажна, али пролазна, док се права повезаност гради кроз сигурност и поверење. Са друге стране, истраживања показују и да је љубав мање спонтано осећање, а више вештина која се учи кроз комуникацију, раз-

умевање и компромис. Зато здрава љубав није драматична, већ мирна, стабилна и сигурна“, нагласила је Ана Ивановић.

Она је подсетила да је у свету брзих награда и сталне евалуације, толеранција на фрустрацију нижа, а емоционална отпорност вештина која се теже гради, због чега генерација Зет често приступа односима опрезније. Они радије бирају сигурност пре романтике, док су миленијалци склонији да везу доживе као пројекат у који се улаже, уз пратећу анксиозност и запитаност да ли су направили „праву одлуку“. У тој клими не чуди ни тренд смањене сексуалне активности код млађих одраслих у САД – подаци говоре да је између 2000. и 2018. порасла сексуална неактивност, посебно код млађих мушкараца. Међутим, мање секса не треба тумачити у светлу мање потребе за блискошћу, већ пре као последицу вишка анксиозности, опреза и одлагања интиме.

„Савремене младе особе посебно тешко подносе фрустрацију у односима. Одрастање у релативно заштићеним условима, уз сталну доступност брзих награда, повезано је са слабијим развојем емоционалне отпорности. У партнерским односима то се испољава кроз избегавање конфликта, страх од одбацивања и склоност ка брзом повлачењу при првим проблемима. Уместо да се конфликт види као прилика за раст, он се доживљава као знак некомпатибилности. Дигитално окружење може појачати несигурности у вези. Истраживања показују да љубомора на друштвеним мрежама води ка већем надзору партнера и нижем задовољству односом током времена. Другим речима, на наше односе не утиче само то какви смо ми, већ и како нас платформе подстичу да се упоређујемо

и сумњамо. Зашто је све ово важно? Зато што квалитет наших односа није само питање романтике, већ и менталног здравља. Велика метаанализа на скоро 20.000 младих показала је да лоше везе могу бити повезане са депресијом, суицидалним мислима и самоповређивањем, док су раскиди ризични, али обично мање штетни него дуготрајно остајање у лошем односу. Другим речима, не боли највише крај везе, већ живот у односу у којем се не осећамо сигурно и виђено“, упозорила је она, додајући да различита психолошка истраживања сведоче да партнерски односи, сами по себи, не штите аутоматски наше ментално здравље. Оно што заиста прави разлику јесте осећај подршке, разумевања и емоционалне сигурности у вези. Квалитет односа често има јачи утицај на наше психичко стање него обрнуто. Када се однос побољшава, побољшава се и наше благостање, док рад само на себи, без рада на партнерском односу, не гарантује бољу везу. Због тога љубав није „додатак“ животу, већ један од његових важних темеља.

Хроничар ноћног живота престонице и популарни ди-џеј Пепе приметно је да су момци некада много слободније прилазили девојкама, а данас се стиче утисак да стоје једни поред других и дописују се телефоном уместо да разговарају.

„Моја генерација је журила дружење, музику и провид, играли смо по целу ноћ, без стида прилазили девојкама, а младост памтим као период испуњен смехом и авантурама. Имам утисак да је та спонтаност у одређеној мери нестала са новим генерацијама, паметним телефонима и социјалним мрежама. Комуникација се пребацила на интернет, а постала је скоро сувишна уживо“, закључио је диџеј Пепе.

Катарина Ђорђевић

ЕТИКА У ПРАКСИ: КАКО ФУНКЦИОНИШЕ СУД ЧАСТИ

Покретањем нове рубрике у „Психолошким новинама“ желимо да рад Суда части Друштва психолога Србије учинимо видљивијим и транспарентнијим, разјаснимо честа питања и недоумице са којима се колеге сусрећу, али и да појаснимо оквире унутар којих Суд части може да поступа. Први текст посвећујемо основама: како изгледа подношење пријаве, које су надлежности, и зашто је процедура таква каква јесте. Ово није техничко упутство, већ покушај да се објасни логика поступка, јер етичке процедуре могу деловати превише споро онда када се од њих очекује брза реакција. Важно је одмах нагласити: Суд части није „дежурни етички полицајац“ и не реагује аутоматски на све што се појави у јавном простору. Његов рад је строго везан за процедуру.

Суд части поступа у складу са правилником

Рад Суда части заснива се на Правилнику који дефинише надлежности, ток поступка и процесна права свих укључених страна. Овакав оквир постоји како би се спречила арбитрарност и обезбедила професионална сигурност, како за оне који се Суду обраћају, тако и за оне на које се пријаве односе. Правилник није непроменљив документ и временом се унапређује у складу са искуствима из праксе. Ипак, у сваком тренутку Суд части је обавезан да поступа према важећим правилима. Управо та доследност представља основ легитимности његових одлука.

Зашто Суд части не поступа по службеној дужности

Суд части нема могућност да поступа по службеној дужности, већ реагује искључиво на основу поднете пријаве. Не прати систематски јавне наступе психолога, садржаје на друштвеним мрежама нити медијске објаве. Разлог за то није само процедуралан, већ и практичан. Суд части нема капацитете да прати и анализира велики број јавних садржаја у реалном времену, а такав модел рада отворио би питање селективности и арбитрарности.

Зашто не прихватамо анонимне пријаве

Етички поступци готово никада нису једноставни, нарочито када се односе на сложене професионалне односе. Да би се неки случај могао разумети, Суду части су потребне додатне информације, могућност постављања питања и разговор са свим укљученим странама. Анонимне пријаве то онемогућавају и остављају Суд без кључног контекста. Због тога важећим Правилником није

предвиђена могућност подношења анонимних пријава. Суд части се ослања на податке које подносилац сам наведе (име и презиме и контакт), јер нема законска овлашћења за проверу или прибављање личних података.

Пре пријаве: професионални разговор као први корак

У великом броју ситуација, први и најпримернији корак није обраћање Суду части, већ директан, приватан и професионалан контакт са колегом чије се поступање доживљава као проблематично. Такав контакт подразумева колегијалан и уважавајући тон, јасно образложење проблема и аргументацију засновану на стручним или етичким основама. Циљ тог разговора није оптуживање, већ разјашњавање и, када је могуће, корекција поступања без даљих последица.

Не сматра се прихватљивим:

- лично вређање или омаловажавање,
- вређање на основу личних карактеристика или приватних околности,
- засипање великим бројем порука или мејлова,
- псовке или претње

Овакви облици понашања сами по себи представљају непрофесионалан однос и не доприносе разрешавању етичких дилема. Суд части долази на ред тек када професионална комуникација није могућа или када проблем захтева институционално разматрање.

Како изгледа подношење пријаве

Пријава Суду части треба да садржи јасно описане наводе: који се конкретан поступак сма-

тра проблематичним, у ком контексту се десио и зашто се сматра да је у супротности са етичким начелима струке. Приложени материјали могу бити део документације, али не могу заменити јасно дефинисан предмет разматрања. У пракси се често доставља велика количина скриншотова или линкова уз очекивање да Суд „сам закључи у чему је проблем“. Међутим, етички поступак не функционише као форензичка анализа друштвених мрежа. Пријава мора садржати јасно и прецизно образложење.

Ограничења надлежности

Суд части нема ингеренције нити могућности да забрањује или ограничава нечије објаве на интернету, да утврђује идентитет анонимних особа, нити да предузима радње из надлежности полиције или тужилаштва. Поступци који укључују стварне претње, узнемиравање или друга понашања која могу представљати кривична или прекршајна дела нису у надлежности Суда части и захтевају обраћање надлежним органима. Суд части, као ни Друштво психолога Србије, нема овлашћења да води судске поступке нити да издаје, суспендује или одузима лиценце. Његова улога је ограничена на разматрање могућих кршења Етичког кодекса и, када је релевантно, указивање на поступања која могу бити у супротности са Законом о условима за обављање психолошке делатности. У најозбиљнијим случајевима, Суд части може донети одлуку и јавно је објавити, али не може изрицати мере које задиру у право на обављање делатности.

Зашто поступак захтева време

Суд части сваку пријаву разматра пажљиво и темељно: проучава достављени материјал, додатну документацију, по потреби тражи стручна мишљења и разговара са укљученим странама. Одлуке се не доносе под притиском актуелних расправа, већ уз дистанцу и промишљање, управо због њихове тежине и могућих последица.

Зашто ова рубрика

Овом рубриком желимо да покажемо како Суд части функционише у пракси – кроз процедуре, ограничења и одговорност. У наредним бројевима објављиваћемо текстове о појединим врстама случајева које је Суд части разматрао, уз заштиту идентитета свих укључених, како бисмо колегама олакшали сналажење у етички сложеним ситуацијама са којима се могу сусрести у пракси.

Суд части Друштва психолога Србије:

*Др Никола Петровић,
др Маја Савић и Јелена Зулевић*

ПОЧИЊЕ ИСТРАЖИВАЊЕ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА О МЕНТАЛНОМ ЗДРАВЉУ ТОКОМ ГРАЂАНСКИХ И СТУДЕНТСКИХ ПРОТЕСТА

Тим истраживача Филозофског факултета у Београду спроводи истраживање под називом „Ментално здравље током грађанских и студентских протеста у Србији“ и позива све суграђане да учествују у истраживању које се бави менталним здрављем у контексту грађанских и студентских протеста у нашој земљи. Како се истиче у објави ове високошколске установе, циљ студије је да се боље разуме како искуства током протеста утичу на психолошко благостање, као и који фактори доприносе заш-

тити менталног здравља.

Учесници могу бити особе старије од 15 година, држављани Србије који живе у нашој земљи или у иностранству и особе које говоре српски и које добровољно пристају да учествују. Учесће је анонимно и у потпуности добровољно. Упитник траје око 15–20 минута. Не постоје никакве накнаде за учествовање. У истраживању се испитују опште психолошко стање и емоционалне реакције, директно и индиректно излагање полицијском и параполицијском насиљу,

искуства и активности везане за протесте, као и општи и протестно-специфични фактори заштите (нпр. социјална подршка, ставови, идентитет).

Подаци ће бити коришћени искључиво у научне сврхе. Резултати ће помоћи бољем разумевању ризика и заштитних фактора менталног здравља у контексту друштвених дешавања у Србији, а биће представљени кроз научни рад и сажет информативни извештај за ширу јавност.

Линк ка упитнику је <https://www.soscisurvey.de/istrazivanjemz/>

КАД ПСИХИЈАТРИ ПОЛАЖУ ТУЂЕ ИСПИТЕ

У контексту наших расправа о „доброј психијатријској/психолошкој пракси“, негде на маргини да потегнемо нимало маргинални аргумент. О чему се ради? Све чешће богати амерички студенти проналазе начин да злоупотребљавају систем

прилагођавања за менталне поремећаје како би стекли непоштену академску предност. Уколико добију дијагнозу неког менталног поремећаја, универзитет им омогућава разна прилагођавања попут додатног времена на испитима, флексибилних рокова и одвојених просторија за полагање. Уз то добијају и могућност снимања предавања и приступ мирнијем окружењу за тестирање.

Резултат? На Стенфорду 38 одсто студената има статус особе са потешкоћама. На Харварду и Брауну преко 20 процената. На локалним колеџима, које похађају сиромашни студенти, скромних 3-4 одсто.

Математика која не даје смисла, осим ако не гледамо ко има приступ приватним психијатрима и евалуацијама од 2.000 долара. Линдстром са Универзитета Џорџија показао је да већина факултета захтева минималне/никакве доказе за верификацију АДХД-а (поремећај пажње и концентрације). Штавише, показало се да ментални стручњаци нису уопште довољно оспособљени да дијагностикују АДХД.

Међутим, то не смета да деле бенефиције и уместо да ове бенефиције користе студенти којима су заиста потребне, све чешће их траже деца из

имућних породица која могу да приуште приватне психијатре који ће им на “захтев” дијагностиковати АДХД, анксиозност или неки други ментални поремећај. Један универзитетски професор физике је приметио да већина захтева за прилагођавање долази управо од студената са “невидљивим” поремећајима, а скоро увек се односе на продужење

рокова и додатно време за испите.

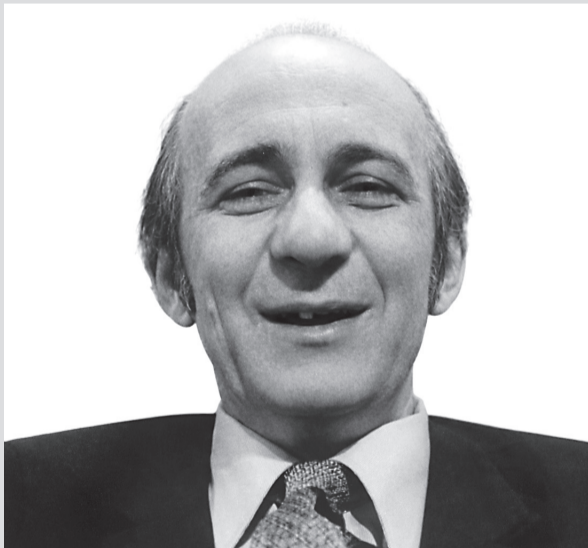
Када је покушао да реши овај проблем давањем завршног испита који сви студенти могу да раде 15 недеља од почетка семестра (независно од менталног стања), родитељи привилегованих студената су се жалили да њихова деца и даље немају “предност” јер сви добијају исто време. Тиме су открили праву намеру: они не желе једнаке услове, већ предност над осталима. Ова пракса је посебно проблематична јер злоупотребљава систем осмишљен да помогне студентима са стварним потешкоћама. Уместо да се ресурси усмеравају ка онима којима је помоћ заиста потребна, систем се користи као начин да богати студенти додатно учврсте своју привилеговану позицију. Стручњаци упозоравају да оваква пракса не само што је неетичка, већ и штети кредибилитету целог система прилагођавања. Када привилеговани студенти злоупотребљавају дијагнозе менталних поремећаја зарад академске предности, то ствара скептицизам према легитимним захтевима студената којима су та прилагођавања заиста неопходна за нормално функционисање и учење. Универзитети се тако налазе у тешкој позицији: морају да балансирају између пружања подршке студентима са стварним потребама и спречавања злоупотребе система од стране оних који га користе само да би стекли неправедну предност над колегама.

Драган Радованчевић, психолог

ИН МЕМОРИЈАМ ВЛАДИМИР ПЕТРОВИЋ (1929–1996) ТРИДЕСЕТ ГОДИНА ОД СМРТИ

Навршава се тридесет година од смрти проф. др Владимира Петровића, психолога и психоаналитичара који је обележио једну важну, али данас недовољно видљиву етапу у развоју психоанализе у Србији. Рођен 17. јуна 1929. у Београду, дипломирао је психологију на Филозофском факултету у Београду, где је 1965. године докторирао на теми „Емоционалне сметње и успех у школи: породица као мотивациони фактор“. Психоаналитичку едукацију започео је у Медицинско-педагошком саветовалишту професора Војина Матића, чији је био анализант и сарадник, припадајући генерацији која је одржавала континуитет психоаналитичке мисли у Србији у деценијама када она није имала стабилан институционални оквир.

Након рада у саветовалишту, Петровић прелази на Филозофски факултет у Београду, где води предмет Основи психотерапије и саветовања. Читав семестар посвећивао је психоаналитичкој техници, уводећи студенте психологије у озбиљност и захтевност клиничког рада. Поред основних студија, водио је и постдипломске – магистарске студије из психотерапије и саветовања, у оквиру којих је систематски и темељно развијао едукацију будућих психотерапеута. У времену када психоанализа није била ни организационо ни професионално учвршћена, његово предавање и менторство имали су формативни значај за генерације младих стручњака. Посебан допринос дао је оснивањем Психолошког саветовалишта на Филозофском факултету. У оквиру саветовалишта едуканти-волонтери пружали су

психолошку помоћ студентима, док су се паралелно одржавале групне супервизије и дискусије о психоаналитичкој литератури и клиничкој пракси. Једном недељно окупљао је постдипломце заинтересоване за психоанализу, стварајући простор у коме се учило темељно, стрпљиво и без спектакла.

Његов приступ едукацији био је изразито „камерни“. Радио је са малим бројем кандидата, интензивно и дугорочно. Лични рад и супервизије одвијали су се у континуитету, без финансијске надокнаде и без формалне обавезе да то чини у оквиру професорског места. У времену када

приватна пракса готово није постојала, такав ангажман био је израз ентузијазма и дубоког уверења да се психоанализа преноси личним радом, посвећеношћу и односом учитеља и ученика. Био је један од оснивача Београдског друштва за развој психоанализе и део генерације која је учествовала у повезивању домаће психоаналитичке заједнице са међународним окружењем крајем осамдесетих и почетком деведесетих година.

За мене лично, Владимир Петровић је био професор, психоаналитичар и пријатељ. Имао сам част да држим вежбе на његовом предмету, а касније и будем један од његових постдипломаца. Његов ауторитет није почињао на формалној позицији, већ на интегритету, озбиљности и дискретној, али постојаној подршци другима. Данас, у дигиталном добу, његово име готово да није присутно у јавном простору. Управо зато је важно подсетити се да се развој психоанализе у Србији није одвијао само кроз формалне акте и институционална признања, већ и кроз тихе, дугогодишње односе учитеља и ученика. Поводом тридесетогодишњице његове смрти, у књизи “Психоанализа и психотерапија као васпитање (2026)”, коју сам му посветио, уврстио сам и један његов до сада необјављен рад. Сматрао сам то малим, али важним гестом враћања његовог доприноса у савремени стручни дијалог. Овим подсећањем желимо да његово име поново учинимо видљивим – не само као историјску чињеницу, већ као део живог професионалног наслеђа.

Небојина Јовановић

ИМ МЕМОРИАМ: ДУШАНКА ВУЧИНИЋ ЛАТАС

ПРОФЕСОРКА КОЈА ЈЕ СТУДЕНТИМА БИЛА "ПРОЗОР У СВЕТ" КЛИНИЧКЕ ПСИХОЛОГИЈЕ

Проф. др Душанка Вучинић Латас рођена је 26. августа 1971. у Београду, где је дипломирала психологију 1998. на Филозофском факултету. Каријеру је започела на Институту за психијатрију КЦС где је радила од 1999. до 2012. године. Завршила је специјализацију из медицинске психологије. Магистрирала је 2005. бавећи се психометријским истраживањима емоционалне интелигенције. Након тога, заједно са Драганом Ђурић Јочић, почиње да ради на ПАИ инвентару. Заједно га преводе и раде прву стандардизацију у Србији и Црној Гори. Докторирала је 2013. године, бавећи се управо валидношћу ПАИ инструмента. У књизи "ПАИ инвентар - примена у различитим контекстима" објављује и поглавље о употреби ПАИ-а у психотерапији.

Преносим нека од сведочанстава њених колегица из Института која је прикупила Драгана Ђурић Јочић:

„Увек је била динамична особа укључена у интеракције са колегама и пацијентима, увек са ставом, никада по страни. Склона да емотивно реагује и да емоције отворено покаже другима и када се осећала снажна и када се осећала слабо.

Бескрајно интелектуално радознала, није било теме која је није интересовала, посебно оне које су у вези са савременим и догађајима око ње: трендовима, социјалним процесима, модом, уметношћу“.

„Екстраверт, волела је људе и живот, лако је склапала познанства и претварала их у дуга и искрена пријатељства. У тимове са којима је радила уносила је живот, искреност и жељу за променама и иновацијама. Сви смо је доживљавали као "мајстора" који у групи уме да препозна процесе и каже на време и боље од других шта треба и пацијентима и колегама“.

„Сећамо се шта је говорила и како се понашала, њене искрене и неконвенционалне реакције нам и данас изазивају осмех“.

Од 2012. ради у Болници за психијатрију КБЦ "Др Драгиша Мишовић". У стручном смислу доноси и знање и клиничко искуство које превазилази реалне године стажа, способност интеграције и мишљења које је прецизно, а опет разумљиво – онако како то умеју само највећи znalци. Донела је дух академског и истраживачког, савремене инструменте и, што је најважније, културу тимског рада и супервизије млађих (и студената и специјализаната), што је верујем најдубљи траг који је оставила. Убрзо почиње да ради и на Факултету за медије и комуникације где предаје на основним и мастер студијама предмете: Клиничка психологија, Клиничка процена личности, Психотерапија, Основе интерперсоналних вештина, Раст и развој личности. Изабрана је у звање ванредне професорке 2019. године.

Пренећу сведочење Дуње Бугарски, Невене Башчаревић и Александре Џамбић Јовандић које су Душку упознале као студенткиње, да би на крају постале најближе сараднице и пријатељице.

„Душка је, као професорка и менторка, била непресушан извор знања, подршке и инспирације. За многе од

нас, она је била први прозор у свет клиничке психологије, свет који је умела да учини и озбиљним и дубоко хуманим, и захтевним и бескрајно смисленим. Била је храбра и несвакидашња особа, широког духа, огромне интелектуалне ширине и радозналости, а истовремено потпуно непосредна, једноставна и топла. У њеном присуству знање никада није било сувопарно, хладно или недостижно. Имала је ретку способност да сложене идеје приближи тако да постану разумљиве, подстицајне и применљиве, да теорија добије лице, а пракса смицао.

Њена педагошка виспреност остављала је снажан утисак на свакога ко је слушао њена предавања или долазио код ње на праксу, не само због онога што је знала, већ због начина на који је то преносила. Са топлином, живом енергијом и искреном заинтересованошћу за људе. Радила је овај посао са радошћу, и та радост се осећала. Била је присутна у свакој реченици, у сваком питању, у сваком разговору који је водила са нама.

Њена социјална вештина и професорски ентузијазам стварали су атмосферу у којој се сваки студент осећао виђено и прихваћено, као да је важан, као да има право да пита, да погрешити, да застане и поново крене. Није критиковала да би умањила, већ је усмеравала да би изградила. Умела је суптилно и нежно да покаже правац, постави питање уместо пресуде и да увек охрабри промишљање. Извела је на пут многе младе психологе о којима је касније са радошћу и поносом причала.

Уз њу се учило са осећајем сигурности и поштовања. И управо зато њен утицај превазилази учioniцу. Он живи у начину на који размишљамо, у професионалној етици коју носимо, у пажњи са којом приступамо људима и у храбрости да наставимо да растемо. У свему ономе што данас јесмо као психолози, али и као људи, има и њеног трага“.

Проф. Мира Дивац наводи да је својим доласком на ФМК Душка донела право освежење у

колектив Департмана за психологију. Као да је неки лахор заструјао просторијама са помало устајалим ваздухом. Виспрен дух, брза интелигенција, а све „упаковано“ у необичну плаховитост и емоцију која је и најдосаднијим темама уливала живот и енергију. Била је заинтересована и темпераментна саговорница, увек са новим идејама о организацији и са динамичним односом према свакој теми: са њом су се стално правили нови договори, јер је имала креативне идеје, које су унапред разбијале сваку евентуалну учмалост. Стварно је доносила радост својим уласком. Са студентима је била и строга и нежна, захтевна и попустљива, умела је да препозна и подржи квалитет и да тражи много да би извукла нечији потенцијал. Тражила је много и од себе, често без потребе, јер је самим својим бићем и необичном укљученошћу и присутношћу давала много. Памтићемо понекад жучне расправе са њом, јер се увек борила за суштину (у ствари је била један перфекциониста „испод“ бурне фаскаде) и моје „Полако, Душка... биће све у реду“. Била је изазовни сарадник у најбољем смислу речи, њу заволиш одмах, а онда откријеш да је изузетно предани сарадник, на кога можеш да се ослониш више него на себе. Била је тако мила, да сам волела што је боља од мене!

Проф. Јелена Сладојевић Матић наводи да је „Душка као професорка била ентузијастична, радознала, несобична у дељењу свог знања и драгоценог клиничког искуства, захтевна према студентима јер је веровала да је знање пут ка томе да постану професионалци који ће компетентно моћи да се баве одговорним послом клиничког психолога“.

Бавила се и научним радом. Објављивала је и у домаћим и међународним часописима, посебно у областима анксиозних поремећаја, процене личности и психопатологије. Њен психотерапијски рад био је интегративан, клинички утемељен и етички ригорозан, са снажним ослоном на дијагностику и разумевање личности пацијента. Била је едукована у више модалитета: Психоаналитичка психотерапија, Група анализа, РЕБТ и психодрама. Бирала је приступ према пацијенту, а не обрнуто. Најбоље сведочанство о њеном терапијском раду је број колега који су своју децу слали код ње.

Конечно, шта могу рећи као колега који је имао срећу да ради са њом? Шта је Душка представљала у нашем колективу? У овим данима сам пуно размишљао о њој, присећао се разних догодивштина, контактирао пуно њених пријатеља и сарадника. Без дилеме, најачи утисак је богатство односа, број истинских пријатеља. Изузетно отворена и укључена, постајала би пријатељ са људима невероватном брзином. Искрено спремна да помогне и ангажује се. Остављала би траг у свакоме ко је са њом био у контакту. Изузетно друштвена, отворена, темпераментна, укључена и ангажована и никада, баш никада, површна у односима. Једна од оних особа које се заиста не могу заборавити, чија је слика у свакоме од нас жива, као да је сада ту.

Слава јој!

Владимир Боровница

ДРУГИ ПИШУ

КАДА СЕ СВЕ ПРОГЛАСИ ЗА ТРАУМУ

Године 2023. чувени психотерапеут и стручњак за трауме, Габор Мате, после читања мемоара принца Харија, током интервјуа уживо поставио му је више дијагноза (укључујући депресију, анксиозност и посттрауматски стресни поремећај) – што је недопустиво у стандардној клиничкој пракси, али је врло симболично за шири културни тренд.

Данас, дискурс о трауми доминира друштвеним медијима, издаваштвом и велнес индустријом, од хаштага “TraumaTok” до бестселера и скупих велнес центара. Свакодневне особине, као што су перфекционизам, одуговлачење, проблеми у везама, преобликују се као симптоми, генеришући пажњу, валидацију и профит.

Како се дефиниција трауме шири, критичари упозоравају да ризикује да изгуби значење. Психијатар Араш Цаванбахт упозорава да „када све постане траума, онда више ништа није“. Док истраживања потврђују да многи људи доживљавају истинска трауматска искуства, само мањина развија посттрауматски стресни поремећај (ПТСП). Студије показују да већина појединаца показује отпорност и опоравља се без трајног оштећења.

Експанзија језика трауме

Данас је читава индустрија изграђена око идеје да је све траума. Некада повезана са ратом, злостављањем или природним катастрофама, траума се сада схвата као лична имовина – нешто што треба поседовати, испричати и прерадити у кохерентну причу. Ово означава шири културни помак: комодификацију бола.

Овај феномен је можда највидљивији на друштвеним мрежама. На платформама попут Тик тока, где хаштаг „TraumaTok“ обухвата стотине хиљада објава, креатори реинтерпретирају обичне особине као симптоме: перфекционизам, угађање другима, одуговлачење (прокрастинација), емоционална дистанца. Такав садржај се алгоритмски награђује, појачавајући идеју да патња, када се правилно означити, даје видљивост и легитимитет.

Књижаре одражавају исти тренд. Хиљаде наслова сада спадају у категорије везане за анксиозност, стрес и трауму – од мемоара до приручника за самопомоћ и неуропсихолошких објашњења свакодневне безвољности. Многи обећавају исцељење, трансформацију или почетак новог живота. Други уверавају читаоце који се осећају сломљеним изазовима, великим и малим, да нису сами.

Подкасти проширују ову логику још више. Траума се користи да објасни менопаузу, анксиозност због оцене из математике, неуспехе у лидерству, романтичне изборе и незадовољство на радном месту. У међувремену, групне терапије и велнес центри, који коштају хиљаде долара, нуде учесницима прилику да „излече“ свој нервни систем или се поново повежу са својим унутрашњим ја, често доводећи познате стручњаке.

Од катастрофе до свакодневног живота

У овом проширеном оквиру, траума више није ограничена на истински трауматичне догађаје. Она се налази у трењима обичног живота: незадовољство каријером, релациони конфликти, одуговлачење, прекомерно време проведено пред екраном, чак и гледање телевизије. Траума објашњава зашто се боримо, зашто се повлачимо, зашто не успевамо. Као резултат тога, термин ризикује да

изгуби своје значење. Као што психијатар Араш Цаванбахт каже: „Када све постане траума, онда више ништа није“.

Савремено разумевање трауме има јасну интелектуалну лозу. Посттрауматски стресни поремећај је формално признат 1980. године, првобитно описујући исцрпљујући одговор на екстремне стресоре изван нормалног људског искуства.

Рана истраживања су се фокусирали на ратне ветеране и жртве насиља, наглашавајући флешбекове, ноћне море и физиолошку хиперузбуђеност. Временом су клиничари тврдили да се трауматска сећања разликују од обичних сећања по начину на који су кодирана и складиштена, што им омогућава да трају дуго након што је опасност прошла.

Траума у телу и у души

Ово размишљање је кулминирало утицајним радом психијатра Бесела ван дер Колка, чије је истраживање указивало да се траума може таложити не само у сећању већ и у самом телу. У свом бестселеру из 2014. године Ван дер Колк је тврдио да трауматска искуства често заобилазе свесно памћење и уместо тога се манифестују кроз физиолошке реакције – напетост мишића, убрзани откуцаји срца, висцерални страх – које се покрећу дуго након трауматичног догађаја.

Његов рад, заједно са радом Џудит Херман, помогао је да се теорија трауме прошири тако да обухвати хроничне међуљудске трауме попут насиља у породици и занемаривања. Херман је нагласила да последице трауме не обликује само почетни крах већ и реакција друштва: порицање, тишина или неверица могу продубити рану. Заједно, ове теорије су прошириле трауму изван изоловане катастрофе, сугеришући да би ране трауме могле постати уткане у личност, односе и телесне реакције.

У почетку контроверзне, ове идеје су сада широко прихваћене у популарном дискурсу, чак и када се и даље суочавају са критикама унутар академске психијатрије. Сам Ван дер Колк признаје парадокс који је ово ширење створило: траума је и изванредна и свеприсутна, изузетна и уобичајена.

Отпорност и границе трауме

Истраживања указују да иако многи људи доживљавају искуства која испуњавају клиничке дефиниције трауме, већина не развија ПТСП. Доживотна преваленција међу одраслим Американцима остаје испод седам одсто.

Клинички психолог Џорџ Бонано, који проучава отпорност, указује на догађаје попут 11. септембра, када се предвиђао широко распрострањени психолошки колапс, али се никада није догодио. Упркос огромним улагањима у кризно саветовање, већина људи се опоравила без формалне интервенције. За Бонана, ово подвлачи кључну истину: људи су далеко отпорнији него што популарни наративи сугеришу.

ПТСП, тврди он, није неизбежан исход трауме, већ неуспех опоравка. Већина људи се адаптира, излечи и креће напред – чак и након великог губитка или насиља. Да је траума универзално онеспособљујућа, сам људски опстанак би био необјашњив.

Иронично, чак и Ван дер Колк наглашава важност отпорности. За њега, најважније питање није зашто се људи сломају, већ зашто истрају. Опстанак, примећује он, често се занемарује у наративима о трауми који се фокусирају искључиво на штету.

Траума као идентитет и морална валута

Ипак, у популарној култури, траума се све више схвата и као идентитет и као изговор. Некада стигматизована, сада је романтизована – путовање модерног хероја у којем патња даје морални ауторитет. Копање по болу за јавну употребу заменило је спуштање у подземни свет и путовања пуна опасности и храбрости. Јунак није Одисеј или Орфеј, већ преживели који проналази храброст да исприча своју причу, а оно што је некада била трагедија постало је производ.

Траума је постала облик културне валуте која ризикује патологизацију свакодневног искуства и даје идентитет, сматра психолог Николас Хаслам са Универзитета у Мелбурну. Траума је, по дефиницији, нешто спољашње – пукотина која кида оно што замишљамо као иначе уобичајени живот. Због тога, може служити психолошкој функцији дајући смисао осећањима патње, заглављености и конфузије коју сви осећамо у животу.

Траума такође пружа наративну пречицу. Она даје значење патњи, заглављености и збуњености, док помера одговорност ка споља. Како Бонано отворено примећује, може функционисати као изговор – уклањајући личну одговорност лоцирањем понашања у потпуности у прошлим искуствима.

Визија трауме, како су је изразили Мате и други, дубоко је привлачна. Ношењем етикете, човек постаје невин. Понашам се брутално, безобзирно, себично не због неке карактеристичне мане, већ због скривених болова који диктирају моје поступке. Овај став је оно што Цаванбахт описује као „секундарни добитак“ самоетикетирања трауме.

Када етикете продубљују патњу

Антрополог Дидије Фасин и психијатар Ричард Рехтман тврде да се траума развила у моралну и политичку категорију, одређујући ко заслужује саосећање и ресурсе. Бити препознат као трауматизован значи захтевати легитимитет. Ипак, овај оквир ризикује маргинализацију оних чија патња не одговара наративима који се могу продати.

Бол је стваран. Патња заслужује признање. Али када траума постане идентитет, производ и изговор, она ризикује да помрачи отпорност – тихи, небрендирани капацитет који је људима увек омогућавао да издрже, прилагоде се и наставе.

(PTC)